Entrevista a Susana Barquín
La guanyadora del premi Guillem Nicolau 2002 ens conta les seues inquietuts literàries

Premis Jaume I de la Franja
Castellonroi va acollir la tercera edició dels guardons que atorguen els Casals de la Franja amb un grapat d'actes culturals

Consell Comarcal de la Llitera
El 3 de gener es va constituir a Binèfar l'òrgan rector de la comarca amb la presència del Conseller d'Indústria

TEMPS DE FRANJA

Alta Ribagorça
Baixa Ribagorça
Llitera
Baix Cinca
Matarranya

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

1,80 €

Any 4 • núm. 23 • La Franja, gener de 2003

Dolces veus del Matarranya

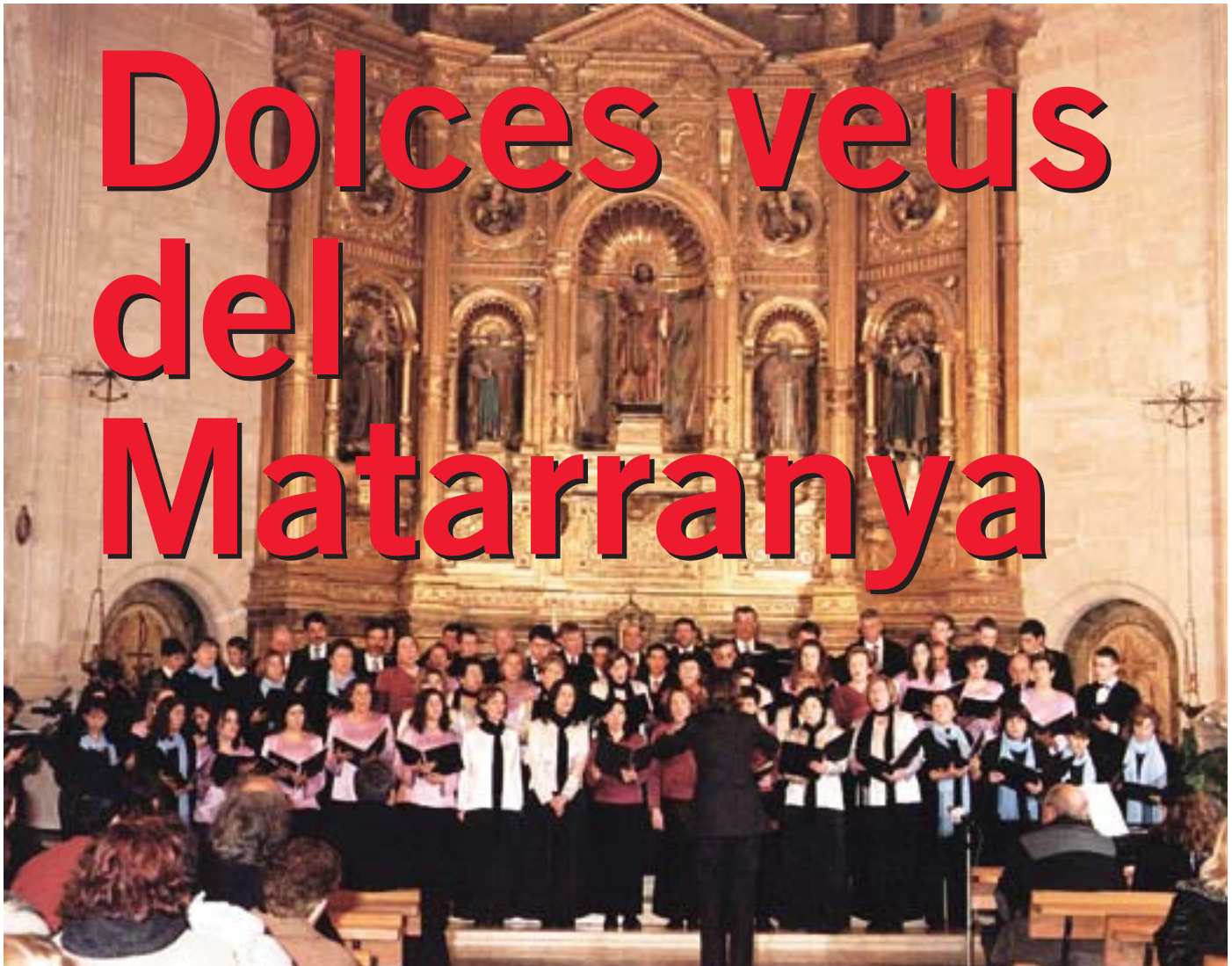

Concert de totes les corals participants en la Tercera Trobada de Corals del Matarranya

EDITEN:
Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:
Màrio Sasot

COORDINADORS:
Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:
C. Alcover, D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carrégalo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larrégola, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motis, A. Orús, J. Pallarol, J. Puche, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, X. Sebastià, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, G. Xacon.

CORREU ELECTRÒNIC:
tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:
Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Estanc Bollic, Llibreria Cabrera
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Kiosko Hermanos Vidal
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Els purins: La Marea Negra de la Franja

Les dejeccions dels porcs, els anomenats purins, contaminen greument les comarques, –la Llitera, el Baix Cinca– la Franja, l'Aragó. El volum de residus porcins és molt més gran que el que els mateixos ciutadans produeixen. On va aquests purins? A la terra, com a adob, però quan s'acumulen en excés, es filtren a les aigües subterrànies o van directament al riu, contaminant les aigües fins a fer-les perjudicials per a la salut a causa de l'alta concentració de nitrats: segurament són un dels problemes mediambientals més greus que pateix la Franja.

La Unió europea va aprovar el 1991 una directiva que obligava a definir les anomenades zones vulnerables (contaminades amb nitrats per sobre del nivell permès) i a elaborar codis de bones pràctiques agronòmiques.

TdF té moltes preguntes que fer. NO en som responsables de la situació del sector

La DGA, a hores d'ara, possiblement hagi delimitat aquestes zones i hagi començat a negociar amb el sector. O potser no… Potser la majoria d'explotacions ja tinguin elaborat el corresponent pla de gestió de purins… o potser no. Possiblement la gran majoria d'explotacions tinguin consciència de la necessitat d'una gestió sostenible… Sabem que el problema afecta a un sector complex, que hi ha desacords entre l'administració i els ramaders, que hi ha pressions econòmiques, que hi ha hagut alguns errors en les plantes de tractament i, sobretot, creiem que hi ha hagut un cert oblit o un deixar que altres comunitats prenguin mesures, i fins i tot, un cert fatalisme: si Holanda no ha sabut solucionar aquest problema, que n'hem de fer nosaltres? Ens agradaria conèixer els projectes de gestió de residus per comarques de la DGA. Ens agradaria saber l'opinió dels ecologistes sobre les plantes de tractament dels purins en plantes de cogeneració. Si el terreny no dóna per acollir els residus, s'haurà de reduir la cabanya? Seguirem necessitant les plantes de tractament? Seguiran contaminant? Seran rentables? Han de ser privades o públiques? Han de ser rentables o no? Quants anys caldrà seguir suportant aquesta contaminació tan o més greu que la marea negra que emporca Galícia i el nord d'Espanya? Confiem que l'Administració ens mantingui informats i que els tècnics, biòlegs, ecologistes, ramaders, exposin els seus plantejaments. Les pàgines de *TdF* estan a disposició.

Però sobretot no esperem a tenir el *xapapote* porcí arribant-nos al coll.

TEMPS DE FRANJA
Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó
SUBSCRIU-T'HI
974 47 19 93
93 805 02 70

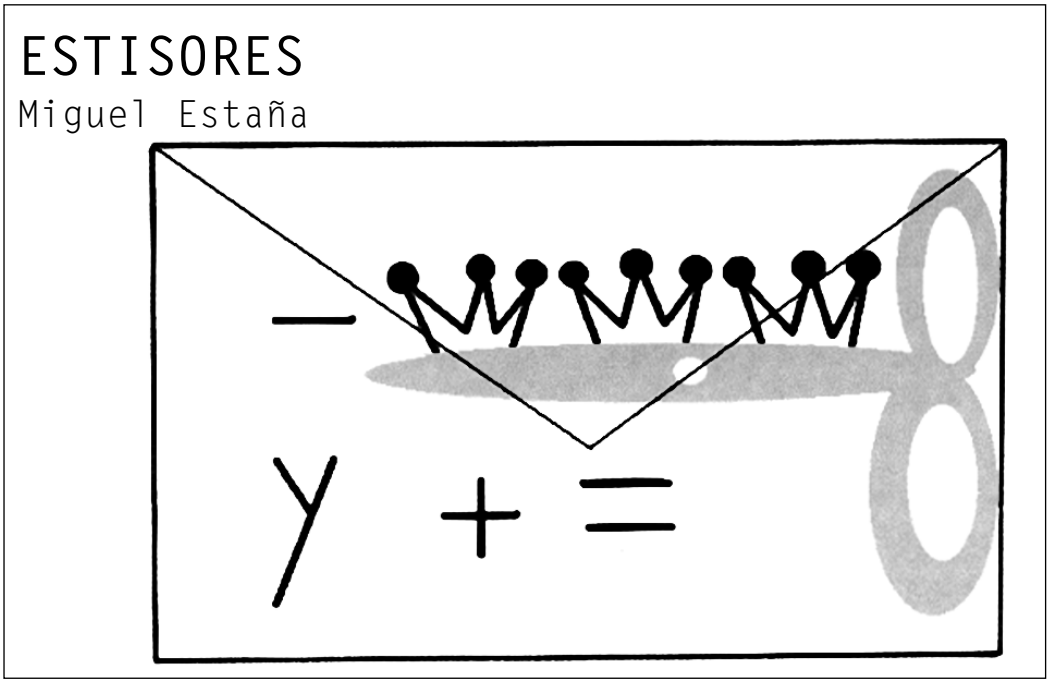

s u m a r i

2 **Editorial**

3 **Salutació del director**

3 **Cartes dels lectors**

4 **El Matarranya**

7 **El Baix Cinca**

10 **Entrevista**
Susana Barquín:
premi Guillem Nicolau 2002

12 **La Llitera i la Ribagorça**

15 **Tema del mes:**
Joia i harmonia en l'entrega dels VI premis «6 de novembre» a Mequinensa

16 **Aragó**

17 **Gent de Franja**

18 **Països Catalans**

19 **Opinió:**
Ferenc Olivér Brachfeld:
un psicòleg hongarès a Catalunya

salutació del director

No es pot encarar amb seguretat i garanties d'èxit el futur oblidant els orígens. Per això l'Institut d'Estudis del Baix Cinca va recordar en el seu sopar anual de lliurament dels Premis 6 de novembre les figures senyeres d'Artur Quintana i José Bada, pioners en la defensa de la identitat i l'ensenyament del català a la Franja. En estes mateixes pàgines informem d'alguns «valors de futur» que la lluita i el treball d'aquells «pioners» han fet possible. Per exemple, en l'àmbit de les lletres presentem a la flamant guanyadora del Premi Guillem Nicolau, Susana Barquín, una jove fragatina que representa aquest relleu generacional que s'està donant en en el món de la literatura catalana i del que formen part per mèrit propi altres autors de la Franja com Francesc Serés o Mercè Ibarz.

Dins del món de la música, un futur també encisador i brillant és el que espera als entranyables Turnez & Sesé, recents guanyadors del premi al millor disc català de l'any 2002 atorgat per Ràdio 4 pel seu treball sobre poemes de Desideri Lombarte.

També aquesta revista ha estat premiada, a través de la meua persona, per l'IEBC. Felicitats a tots, col·laboradors i lectors. L'èxit és vostre.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

El fiscal veu indicis de delicte en un article de la revista del *GAV*

El Grup d'Acció Valencianista reivindicava accions violentes anticatalanistes en la publicació que commemora el seu 25 aniversari

La fiscalia del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana, «davant de la presumible existència de fets delictius», ha incoat diligències d'investigació penal després de rebre una denúncia del Bloc Nacionalista Valencià (BNV) contra les manifestacions recollides en un article de la revista del Grup d'Acció Valencianista (GAV) en el que reivindicaven un llistat d'accions violentes contra partidaris de la unitat de la llengua, segons van informar fonts de la formació nacionalista.

El fiscal cap del TSJ, Enrique Beltrán, després de rebre el passat 25 de novembre la denúncia del Bloc, va obrir diligències d'investigació penal que ha remès al Jutjat Degà de València perquè s'incoe l'oportú procediment penal. En la denúncia del Bloc apareix reflectit que el GAV, en l'últim número de la seua revista que porta per títol Som, va publicar, amb motiu dels seus 25 anys, un article titulat 25 anys, 25 accions, en el que incloïen un llistat d'activitats violentes que han realitzat des de la transició «en contra d'entitats i persones per raó de la seua ideologia diferent de la del GAV». Entre elles, cap recordar-la crema de la quatribarrada al balcó de l'Ajuntament de València el 9 d'octubre de 1979, així com l'explosió d'un artefacte casolà al costat del domicili de Manuel Sanchis Guarner a València o la destrossa a Carcaixent del vehicle d'un edil d'UPV. D'aquesta forma, prossegueix la denúncia, en el citat rànquing elaborat pel grup valencianista apareixien vint-i-cinc accions sobre les quals afirmaven haver participat i promogut, la majoria de les quals, segons el Bloc, «són constitutives de delictes o faltes d'acord amb els articles 510, 514.4 i 577 del Codi Penal». L'article 510 castiga als que promouen la discriminació, l'odi o la violència contra grups o associacions i el 514.4 als que impedisquen el legítim dret d'associació o reunió. L'article 577 castiga als que, sense pertànyer a banda armada, organització o grup terrorista, i amb la finalitat de subvertir l'ordre constitucional o alterar la pau pública, cometen homicidis, lesions o incendis.

Delictes de terrorisme

En la denúncia presentada pel Bloc davant de la Fiscalia s'afirmava que la publicació de la citada revista pot ser constitutiva d'un delicte previst i penat en l'article 578 del Codi Penal que diu que es castigarà «la provocació, la conspiració i la proposició per qualsevol mitjà d'expressió pública dels delictes previstos en els articles del 571 al 577 relatius al títol 'dels delictes de terrorisme o els que realitzen actes que comporten descrèdit, menyspreu o humiliació de les víctimes del terrorisme o de les seues famílies». La formació nacionalista estima que, «tenint en compte que totes les accions que el GAV reivindica han estat dirigides contra persones, grups o associacions amb ideologia diferent de la seua», aquest grup ha de ser considerat «il·lícit» tal com ho recull l'article 515 que considera associacions il·lícites a les «que tinguen per objecte cometre algun delicte i a les que empren mitjans violents o les que promoguen la discriminació».

El Bloc recorda que l'actual president del GAV, Manuel Latorre i altres membres d'aquest grup «ja van ser condemnats com a autors d'un delicte de danys i un altre de coaccions en 1997» per una sentència del jutjat penal 8 de València. A més, el Bloc considera que la publicació i reivindicació d'aquestes accions violentes en la revista «ha causat certa alarma social». El secretari d'Organització del Bloc, Ferran Puchades, va explicar que van a personar-se a més com a acusació particular en la causa.

Levante-EMV, València

COETS

Llengua

Los defensors de «l'aragonès oriental» han sofert una important pèrdua amb la recent mort de Roberto Bayod, un dels principals impulsors i mantenidors d'aquesta heterodoxa teoria. En el llibre que va escriure sobre la Història de Bellmunt hi dedica un apartat a explicar-la. Ve a dir lo següent: A) La qüestió de la llengua no és un tema per lingüistes ni filòlegs, sinó per historiadors. B) Aquells que diuen que a les nostres terres se parle català tenen que provar-ho històricament. Quan diuen que parlem català perquè la repoblació va ser feta majoritàriament per gent de la Ribagorça i Lleida no es prova res, segons ell, perquè tant uns com altres no eren catalans. C) Creu en la tesi dels mossàrabs que ja vivien abans de la Reconquesta i que parlaven –segueix dient Bayod– si fa o no fa igual que natres ara. D) Si esta llengua s'hi pareix molt a la de Lleida i altres veïns catalans és degut que la vam portar natres cap allà. Per tant això que diem català occidental s'hauria d'anonemar aragonès oriental.

Aquesta mena de despropòsits, que no resisteix cap anàlisi històrica ni lingüística mínimament seriosa, és allò en que es basen els opositors a la catalanitat de la nostra llengua. Jo vaig escriure fa un parell d'anys, un article per a *La Comarca*, comentant el llibre en qüestió i el director em va demanar personalment que el retingués, sense publicar-lo, tement l'embolic i els maldecaps que li hagueren donat les rèpliques insistents i apassionades del finat.

Miquel Blanc

Èxit de la Tercera Trobada de Corals del Matarranya

■ **Antoni Bengochea**

Mª Àngels Gaells, soprano, interpreta amb la Coral Thymaterion i la Coral de Beseit, la *Barcarola* de l'òpera Marina de Arrieta. Al piano José Mª Berdejo, directora Margarita Celma

Un any més vam poder disfrutar d'esta Trobada, en la que van participar les cinc Corals de la comarca: Valljunquera, Beseit, Thymiaterion i Kinessis de Calaceit, i l'amfitrió d'enguany, Queretes.

L'església de la Mare de Déu de l'Assumpció de Queretes va ser un brillant marc, per la seua arquitectura i acústica, on el públic va poder constatar la importància de la música coral de la comarca.

El 6 de desembre va constituir un excel·lent lloc de trobada de la gent del Matarranya i pobles veïns.

Va obrir el concert la coral de casa, de Queretes, dirigida per Francisco J. Celma Tafalla, que va interpretar quatre peces, destacant el *Laudeamus*, del Llibre Vermell de Montserrat (s. XIV). A continuació la coral de Beseit va deleitar al públic amb «Danzón» titulat *Rumbambau*, i l'emotiu poema *Elles*, de Desideri Lombarte, amb música de la seva directora Margarita Celma Tafalla. Després la coral de Valljunquera, dirigida per Beatriz Barceló, mos va oferir un variat repertori del que destacarem *Ave María* de Dominguez. El personal estil del grup calaceità Kinessis va emocionar al públic amb harmonitzacions de Conrat Setó i música de Gardel. Posteriorment la coral Thymiaterion de Calaceit dirigida per Margarita Celma cantà *Se equivocó la paloma*, amb text d'Alberti i el *Motete de Santa Cecília*, escrit pel compositor al que se li fee l'homenatge Jesús María Muneta Martínez de Morentiu.

Un dels moment més especials es va viure quan la soprano invitada Mª Àngels Graells Bofill va interpretar amb les corals de Beseit i Calaceit la *Barcarola* de l'òpera Marina d'Arrieta acompanyada al piano per José Mª Berdejo i l'Espiritual negre *Amezing Grace* a capella.

Per acabar el concert los més de 75 integrants de totes les corals van estrenar una bella cançó popular del Matarranya (una més) harmonitzada a quatre veus per J. M. Muneta: *Sant Josep se fa vellet*.

Realment càlid va ser el moment del lliurament de la menció honorífica Miguel de Aguilar al compositor D. Jesús Maria Muneta Martínez de Monteriu, en reconeixement a la seua trajectòria com a músic i compositor, que va ser rebuda amb forts aplaudiments per totes les corals, l'Ajuntament de Queretes i el públic assistent.

Molt enriquidor va ser el discurs de Josep Maria Muneta, que va aprofitar per a citar a tots los músics naixcuts a la comarca del Matarranya. Després ell mateix va dirigir a totes les corals la seva harmonització de la nadala *Noche de Paz*.

Lo concert va finalitzar amb brillantor, al ser interpretades per totes les corals les *Aubades del Matarranya*, amb l'acompanyament dels grallers de Calaceit: Sergio Esteve i Santi Colomer.

No voldria deixar passar l'ocasió sense felicitar als oradors per les coses tant interessants que van dir, especialment l'alcalde de Queretes Antoni Llerda. Entre tots i davant dels nostres il·lustres hostes mos van fer sentir orgullosos de la nostra música, cultura i comarca.

L'Assemblea General de l'Associació Cultural del Matarranya a la Codonyera

■ **Carles Sancho**

L'Assemblea General de l'Associació Cultural del Matarranya d'enguany es va celebrar el dissabte 28 de desembre a la Codonyera i va esdevenir una convocatòria plena d'interessants activitats a la que hi vam participar més d'una cinquantena de socis i simpatitzants. Tot un èxit i un encert per l'associació que es traslladava, per primera vegada, a l'àrea geogràfica del Mesquí amb la que compartim una mateixa llengua i cultura.

La casa-museu de l'amic i poeta José Miguel Gràcia Zapater va acollir aquest any l'assemblea general de socis. Primerament l'escriptor i artista ens ensenyà la col·lecció etnològica que ha anat recopilant des de fa un munt d'anys; mentrestant la junta de l'entitat acabava la reunió ordinària que precedia l'assemblea general. En iniciar-se aquesta convocatòria el president d'ASCUMA, Hipòlit Solé va presentar l'acte on va fer un resum de les activitats realitzades durant l'any: la participació en el I Congrés de Cultura i Territori de la Diòcesi de Tortosa, l'organització del Manifest pel pacte de les Llengües a l'Aragó celebrat a Mequinensa, la presentació del llibre de Miquel Blanc *Històries i romanços*, la participació en l'Homenatge a Desideri Lombarte de l'IES Matarranya de Vall-de-roures, l'exposició i publicació del catàleg *Quan érem emigrants* de Tomàs Riba, participació en la Festcat –Jocs tradicionals– d'Horta de Sant Joan, l'edició i presentació dels llibres *Espurnes* de J. A. Carrégalo i *Epistolari de Desideri Lombarte* d'Artur Quintana, l'organització de la Tretzena Trobada Cultural a Beseit, la presentació a les Corts d'Aragó de les signatures dels alcaldes i regidors de la Franja recolzant el Manifest pel pacte de Llengües, l'edició de la revista *Temps de Franja* i del CD *Una roella al cor*, la realització i presentació de l'exposició itinerant *Ataüllar el món des del Molinar*, el lliurament als diferents partits polítics del Congrés de Diputats d'un dossier informant sobre la situació de la Llei de Llengües a l'Aragó… Seguidament prengué la paraula el tresorer Javier Arrufat que presentà ben detalladament el balanç econòmic de l'associació i que any rera any augmentà significativament el seu pressupost anual. En acabar novament el president anuncià els projectes culturals per l'any vinent: les noves publicacions i entre aquestes destaquen la novetat de la col·lecció «Quaderns de les Cadolles» dirigida pel poeta i investigador mequinensà Hèctor Moret, la Catorzena Trobada Cultural d'estiu que l'any que ve es celebrarà a la Codonyera, l'ampliació de l'horari de la secretaria d'ASCUMA per fer front a les necessitats creixents de l'entitat, noves exposicions que buscaran un lloc adient per a ser presentades com per exemple les sales de l'Antiga Fàbrica Noguera de Beseit… Donada la informació per part de la junta hi va haver un apartat d'intervencions del públic assistent a l'acte sobre diversos assumptes com la insuficient presència de català en la premsa comarcal i nacional i les estratègies per tal d'augmentar-la, es va donar notícia del notable creixement de l'associació que actualment compta amb un total de 314 socis, l'agraïment a la gent del Mesquí per la voluntat d'integrar-se i treballar dins la nostra entitat i promocionar la llengua i cultura, la falta de sintonia entre la nostra associació i el recentment constituït consell comarcal del Matarranya, la petició que les guies del Matarranya i del Baix Aragó editades per la Diputació General d'Aragó contemplon lògicament dues edicions, una en castellà i un altra en català. Després de l'assemblea general José Miguel ens va oferir una interessant audició musical, *El so dels vinils*, on amfitrió ens mostrà les excel·lències de gaudir de la bona música de sempre amb els aparells d'audició més tradicionals i acollidors.

Capella de la Mare de Déu de Loreto de la Codonyera

En acabar deixàrem la sala «Cial i terra» on es celebrà l'assemblea i ens vam traslladar a la Casa la Vila on el grup Arril codonyerà actuà oferim-nos un repertori de música tradicional i popular, una agradable sorpresa fora de programa. En el mateix edifici, en la sala d'exposicions, Jesús Pallarès Peñarroya ens presentà *Poema fotogràfic*, on la poesia i les imatges de l'artista es complementen. L'autor també posà a la nostra disposició una gran col·lecció de dibuixos de tema etnològic relacionats amb la seua vila.

A la fàbrica de l'oli de la Cooperativa del Mesquí se'ns van explicar amb tota sèrie de detalls les innovacions tecnològiques que s'aplica en el nou procés de l'elaboració del producte agrícola més important de les nostres viles i com l'associacionisme és essencial per augmentar la rendabilitat dels cultius tradicionals del camp i per reduir l'emigració del medi rural, un dels problemes més importants de les nostres comarques.

La intensa jornada acabà amb el sopar en el bar de la Plaça que reuní una trentena de persones, que serví per assaborir l'excel·lent menú que se'ns havia preparat i que s'allargà amb una perllongada sobretaula perquè sempre queden companys per saludar, coses per aclarir o projectes per compartir.

VILES I GENTS

Gener congelat

Hem acabat el dos-mil dos i comencem un any nou sense obrir cap porta ni traspassar cap ratlla que no sigue pura imaginació; perquè la roda del temps no done proves que s'estigue aturant ni poc ni molt. A un mes en segueix un altre; a un govern segueix un altre govern paregut, com cada núgol que hi ve des del ponent s'hi pareix a tots els que han passat. I l'eterna lluita entre lo que caldrie fer per que anare tot millor i lo que s'acabe fent està viva com sempre: enfront del desig irrefrenable de les minories per aprofitar l'ocasió, la força immensa de la gent exercint de ciutadans.

Tenim que desitjar als lectors un any carregat de salut i de bonança, sabent que l'impuls del treball diari i les bones intencions s'hi poden quedar en fum. Encara així, no hem d'amollar. I si vénen tortes, com ara als gallecs, al menys que mos agafo en la roba de feina al costat.

De moment ja mos ha caigut un pessic bo: la loteria de la comarcalització, en mig de la indiferència i el desconeiximent dels afectats. De la del transvasament de l'Ebre també juguem tots un bitllet amb premi segur.

Però tenim la gran sort de ser com sem de creatius i emprenedors; un poc partidaris de l'Aragó total i un molt d'obedients als del Govern Central; «Cazurrets» en lo mocador al cap lligat; savis de l'escriptura enamorats de les nostres llengües i cultura; fanàtics de la confraria de la farigola i el badoc; nobles arrematats i carnussos mediocres, gent que creu o no creu, que sap plorar i sap riure i que defense lo seu en moltes ganes de viure.

Feliç any.

Tomàs Bosque

Voltors amb vocació telemàtica

■ **Lluís Rajadell**

JAUME SEUMA

Voltor comú

L'activitat de la principal colònia de voltors de la comarca del Matarranya, instal·lada al Mas de Bunyol de Vall-de-roures, podrà seguir-se per Internet en temps real gràcies a un projecte que combinarà les noves tecnologies de la comunicació, el respecte al medi ambient, la divulgació de la vida salvatge i la promoció de la zona. Per portar endavant esta novedosa iniciativa, la Comarca del Matarranya ha promogut la Fundació Matarranya Nature, a la que, a més de l'organisme comarcal, pertany el promotor del projecte, José Ramón Moragrega, un ramader de Beseit que ha consolidat una important població de voltors al Mas de Bunyol, al peu de la serra de la Caixa, per un empeny personal.

La presència continuada de al voltant de quaranta parelles de voltors estarà continuament captada per 25 càmeres de vídeo connectades a una pàgina web d'Internet a través de la qual els afeccionats a la natura de tot el món podran veure en directe la vida d'esta au carronyera. Segons explica l'impulsor de la iniciativa, els naturalistes o simplement curiosos que utilitzin el sistema telemàtic per a observar els voltors podran manipular les càmeres per a centrar l'observació en l'aspecte que més els interessi.

La Fundació Matarranya Nature es va presentar al públic el dia 10 de novembre dins de la Fira de Recursos Naturals i Medi Ambient que se celebra anualment a Ràfels. L'acte va tenir lloc a l'Hotel Molí de l'Hereu. El primer objectiu de la Fundació es ara aconseguir finançament per executar el projecte.

L'escenari de l'actuació és un menjador d'aus carronyeres voltat de pinars i roquissals promogut per José Ramón Moragrega i legalitzat per la DGA. Ha estat la culminació d'un treball personal de més de deu anys. Durant aquest temps, el ramader ha portat a una falda de la serra de la Caixa animals morts de la seua granja de conills i d'altres del voltant per afeccionar els voltors al lloc i acostumar-los a la seua presència. L'afluència d'aus ha estat en augment i també s'ha diversificat. S'han identificat, a més de voltors de distintes espècies i àguiles blanques, un animal que va arribar per primera vegada als Ports de Beseit el 1996.

Este veritable paradís de la rapinya està a sols tres quilòmetres del casc urbà de Vall-de-roures, des d'on es pot veure la muntanya de la Caixa a simple vista. Per a facilitar la contemplació de les evolucions dels voltors, l'Ajuntament d'aquesta localitat vol acondicionar un antic hospital com a centre d'interpretació. L'edifici inclourà també un museu del riu Matarranya. El Consistori vol començar en breu les obres d'acondicionament, que ja tenen una primera partida assignada per l'Institut Aragonés de Foment de 150.000 euros.

JOAQUÍN ARRUFAT

Dins de la mateixa finca de José Ramón Moragrega, també està previst reconvertir un edifici antic com a petit alberg per que els biòlegs o investigadors de la natura puguen fer els seus treballs prop de la colònia de voltors.

José Ramón Moragrega ressalta que, a més de contribuir a l'educació mediambiental, el projecte de Matarranya Nature pot ser una via de promoció de tota la comarca a nivell mundial. El voltor serà l'ambaixador i Internet el vehicle.

Sala Multicultural a Saidí

Maite Cartagena

M. CALUCHO

En relació al patrimoni, Saidí comptarà d'aquí a poc temps amb una sala d'exposicions on s'exposaran les troballes arqueològiques trobades durant la reconstrucció de l'església. Aquesta sala està situada en els baixos de l'Ajuntament en el mateix emplaçament de l'antic consultori mèdic, remodelat per aquesta finalitat. El finançament de l'obra corre a càrrec de la Diputació Provincial d'Osca i l'Ajuntament de Saidí de forma conjunta.

Aquesta sala però, no serà l'únic espai cultural al poble sinó que Saidí també comptarà amb una sala multicultural que albergarà diferents actes culturals organitzats per les organitzacions cíviques del poble. Exposicions, obres de teatre, cinema i conferències són alguns dels actes que es preveuen realitzar per aprofitar tot el potencial d'aquest edifici emblemàtic. L'edifici, antic cinema, s'està remodelant actualment per solucionar els problemes d'aluminosi detectats des de fa un temps.

Totes aquestes obres realitzades recentment ens parlen d'un progrés que esperem sigui continuat i es tradueixi a curt termini en una millora de la qualitat de vida no sols a Saidí sinó a tots els pobles de la comarca, oblidats sovint per les administracions.

Campanya d'informació lingüística de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA

Pep Labat

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA ha editat en forma d'adhesiu la declaració que la RAE (*Real Academia Española*) va fer anys enrere sobre la controvèrsia entre els que acceptaven sense embuts la denominació de català a la llengua parlada a València i les postures secessionistes partidàries de desvincular la realitat lingüística valenciana de la comunitat idiomàtica catalana. En aquest document, la RAE expressa l'opinió sobre aquests fets incidint prèviament en l'aspecte que es tracta d'una qüestió aclarida científicament d'acord amb tots els estudis de les llengües romàniques. Entre altres coses, a l'escrit es delimita la geografia del català amb una referència clara a les nostres comarques («…, en una franja de Aragón…») i acusen que darrera les postures secessionistes s'amaguen persones que utilitzen els seus prejudicis com a font d'autoritat científica i propòsits que no es relacionen amb la veritat d'un fet suficientment provat per a la filologia i la història. A més, utilitza l'adjectiu «aberrantes» tot tipus d'intents de desvinculació de la comunitat idiomàtica i cultural catalana i acaben manifestant que senten un gran respecte i admiració per la nostra llengua. Aquesta declaració, que ha estat distribuïda entre socis i simpatitzants de l'IEBC-IEA, està firmada per dos premis Nobel (Vicente Aleixandre i Cela), escriptors de renom (Miguel Delibes, Buero Vallejo, Dámaso Alonso, etc.) i per filòlegs i intel·lectuals de prestigi internacional (Emilio Alarcos, Fernando Lázaro Carreter, Pedro Laín Entralgo, etc.). L'IEBC-IEA va substituir la campanya d'informació lingüística que tenia prevista per al 2002 (fulls informatius sobre diferents conceptes de la llengua –llengua, dialecte i parla, etc.–) en favor d'aquesta acció per la importància i força del document. Properament s'estudiarà la distribució entre altres sectors de la població.

Per una altra part, la nostra entitat editarà, amb l'ajut del Govern d'Aragó i en el primer quadrimestre de l'any, l'estudi de Josep Galan *Modismes i frases fetes de la parla de Fraga*. Aquest tindrà un tiratge de sis-cents exemplars i serà publicat dintre de la col·lecció «La Sitja». L'obra recull cinc mil modismes i frases fetes de Fraga, recollits en un espai de temps de 20 anys i està basada en un acurat treball de camp amb una sèrie d'informadors i en la consulta de nombroses fonts bibliogràfiques (*La Ribera del Bajo Cinca*, etc.).

L'HAM

Són de lo que no ña!

Fa uns mesos, una proposta del PSOE del M.I.Ade Fraga per tal de donar nom als carrers d'un polígon recentment inaugurat utilitzant els noms dels oficis tradicionals, va ser durament impugnada pels regidors del PP i del PAR en base als *raonables* arguments que la llengua de Fraga no era el català i que, per tant, noms com **«ferrer»**, **«sabater»**, **«espartenyer»** i d'altres «s'havien d'escriure sense *r* perquè no sona». El document de la Universitat de Saragossa on s'argüia la correció de les formes proposades va ser olímpicament rebutjat.

El cas és que l'IEBC-IEA va ser consultat pel M.I.A.F., i jo, personalment, hi vaig aportar el nom d'uns quants oficis acabats amb *r*, que vaig copiar literalment del llibre editat pels Amics de Fraga, ***Vida i Costums Fragatines***, escrit i corregit pel president d'A. de F. i mentor ortogràfic del PP i del PAR fragatins. Doncs bé, el mentor ortogràfic del PP i del PAR de Fraga, i pare d'una de les múltiples gramàtiques *blaveres*, els havia escrit tots amb *r* final! Si volen els regidors esmentats, els podem oferir les normes on el *filòleg esmentat* explica que «s'hi ha de posar *r* perquè aquesta lletra apareix en el femení i en els diminutius…» Clar que també els hi podem oferir una altra gramàtica del mateix senyor en què diu que no s'han de posar. Se la poden jugar a cara o creu. Passe que no fagen cas a la RAE, val que no escolten a la Universitat de Saragossa… però que es passen pel forro el seu mentor! ***Són de lo que no ña!***

Josep Galan

Cultura jove, poesia visual i música electrònica a Fraga

■ **Guillem Xacon**

El Casal Jaume I de Fraga va tancar el seu primer any d'activitat amb una festa que va omplir la tarda i nit del 14 de desembre fins a trenc d'alba. Es tractava de portar a la capital del Baix Cinca noves experiències culturals particularment adreçades als jóvens i els nous conceptes musicals i la psicodèlia es van apoderar de l'espai.

La jornada va començar amb la presentació de VilaWeb Franja de Ponent, el mitjà de divulgació de les nostres comarques amb més lectors, posat en marxa el passat 30 de novembre coincidint amb els III Premis Jaume I.

Tot seguit Francesc Ricart va introduir a en Francesc Ribera que va presentar el seu llibre *Història de Catalunya al revés* escrit per ell i l'historiador Jordi Creus. Titot i David Rossell van actuar junts després de dos anys i ho van fer a Fraga. La retrobada dels músics va atraure desenes dels seus seguidors que van gaudir de les seues cançons i versions que van des de Pau Riba a Pink Floyd.

En acabar el darrer sopar de germanor de l'any va començar la nit de música i colors. En primer lloc actuaren els mequinensans DILO que van omplir un casal que tenia les seues dues sales plenes de gom a gom i de la música electrònica es va passar al concert de llums de l'Alquímia del Sol fins ben be l'eixida d'aquest.

La convocatòria va superar totes les expectatives i la cultura jove i alternativa es va apoderar del Casal Jaume I en una festa sense precedents a la Franja de Ponent.

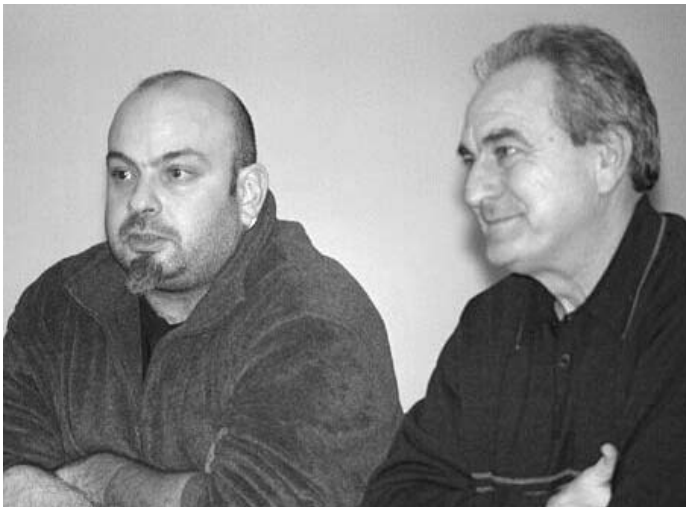

GUILLEM XACON

Francesc Ribera «Titot» i Francesc Ricart a la presentació del llibre Història de Catalunya al revés

Actuació de Titot i David Rossell

El grup DILO de Mequinensa en concert

La Vallcorna (i IV)

■ **David Badia**

De les espècies montanes a les gipsòfiles (Barranc del Boixedar)

Al darrer racó de la Vallcorna, a la seua unió amb el barranc del Boixedar, ens trobem una sorprenent comunitat d'afinitat montana (*Jasmino-Buxetum Sempervirentis*), on dominen el boix (*Buxus sempervirens*) i el llessamí groc (*Jasminus fruticans*), amb d'altres espècies d'àmbit semblant com *Linum perenne*, *Saxifraga tridactylites*, *Valerianella multidentata*, *Arabishirsuta* o *Viola kitalbeliana*. Aquesta comunitat ocupa només les contrades més humides i els sòls fondos.

Entre eixes plantes montanes és curiós observar com s'implanten espècies d'àrees més estèpiques com la nepta (*Nepeta ucranica subsp. Braunblanquetti*) endèmica del Vedat de Fraga, o el lliri blau (*Iris spuria*), introbable en totes les planes de l'Ebre Mig, amb d'altres del mateix caire com la *Festuca rubra*, la *Rochelia disperma*, etc.

Al desplaçar-nos al fons del Barranc del Boixedar, molt transitat pels ramats de corders, apareixen comunitats nitròfiles (*Onopordetum arabici*), dominades pels cards (*Onopordon sp.*) i amb presencia de la ruda borda (*Peganum harmala*), els mercurials (*Mercurialis annua*) i també la canyaferla comuna (*Férula communis*), una de les umbel·líferes de major tamany als Països Catalans.

Al vessant Sud del Barranc del Boixedar, donada l'aparició d'estrats pulverulents de ges miocènic, mos trobem amb espècies gipsòfiles com són l'heliantem de fulles esquamoses (*Helianthemum scuamatum*) i l'herniària fruticosa (*Herniaria fruticosa*).

Jasminus fruticans

Més amunt d'eix vessant Sud es poden veure poblacions de diverses gramínies, com l'espart (*Lygeum spartum*), el fenàs (*Brachyopodium retusum*) i, de forma especial, les diferents espècies d'estipes, trobables també en altres punts, que li donen al territori un estepari aspecte, contrastant amb l'obaga propera de caire montà.

ESTAMPES RIBERENQUES

El Siluro a Mequinensa

■ **Manel Moret**

A Mequinensa, lo poble, a finals de la dècada dels 70 i principis dels 80, es van començar a pescar a la confluència entre el riu Segre i Ebre –a l'Aiguabarreig– uns peixos estranys pareguts al peix gat: els siluros.

El siluro fou introduït a la Península Ibèrica en la primavera de l'any 1974, quan foren transportats des d'Alemanya, procedents del riu Danubi, 32 alevins dins d'un recipient de fusta. Aquests petits peixos passaren la frontera sense cap problema. S'argumentà que anaven a ser usats com a esquer viu per a la pesca del lucio –el lluç de riu– un altre peix no autòcton que en aquells anys devastava la fauna pròpia del riu. A les poques hores de passar la frontera van ser soltats a les aigües de l'Ebre, prop de Mequinensa.

Aquesta acció va ser atribuïda al Sr. Roland Lorkowski (Revista *Caza i Pesca* núm. 548): «*el embalse de Ribarroja padecía un fuerte desequilibrio ecológico que consistía en la casi total pérdida de depredadores, concretamente el lucio y el black bass*» (espècies no autòctones). Aquest seria el motiu pel qual s'hi van abocar alevins de siluro, que posteriorment passarien a ser els amos de tot el pantà de Riba-roja.

Ningú no es podria imaginar el que estava passant i de quina forma una espècie introduïda il·legalment arribaria a canviar les vides de moltes persones i com Mequinensa es convertiria en el bressol del siluro a Europa, contribuint a potenciar el turisme fluvial a la zona de forma molt espectacular.

El siluro és un peix que creix normalment de pressa si té condicions favorables; al pantà de Riba-roja, per la configuració de la zona, els fons, la profunditat i l'abundància d'aliment es desenvolupa molt mes ràpid que a la resta d'Europa.

El 10 de juliol del 2000 va ser pescar pel Sr. Stephen Konen, al pantà de Riba-roja, prop de Mequinensa, el rècord de siluro a Espanya: la bèstia pesava 85 Kg i feia 2,37 m de llargada, tot i que a Alemanya s'hi poden trobar exemplars de poc més de 200 Kg.

Són molts els pescadors atrets per aquesta nova espècie i per comprovar què se sent al pescar un monstre que pot arribar a pesar tant. Vénen de molts llocs de la geografia espanyola, i no sols això, sinó que també arriben a aquesta població del Baix Cinca de tots els racons d'Europa: Gran Bretanya, França, Itàlia, Holanda… etc. Però, sobretot, una gran part del total de «turistes-pescadors» són alemanys i austríacs.

Són moltes les persones que es beneficien d'aquesta situació que el siluro brinda a Mequinensa. Un exemple molt clar és l'augment de les botigues de pesca al poble, ja que n'hi ha quatre, que en són moltes per a un poble de l'interior del país amb 2.500 habitants. També hi ha empreses que es dediquen al lloguer de barques i guies especialitzats per a la pesca del siluro. Un altre aspecte que s'ha potenciat molt són els càmpings ja que, a l'estiu, gairebé sempre estan al complet.

En definitiva, convido a aquells que us agrada la pesca en general (i als que no, també) que vingueu a Mequinensa a gaudir de la pesca del siluro, que es una experiència impactant i enriquidora, i a gaudir també de tot el poble en general.

Això sí, a l'estiu us recomano que porteu gorra; no sempre la pesca es ràpida.

Susanna Barquín Castañ, premi Guillem Nicolau 2002

«Visc en un món imme

ANA BARRAFON

El consell de Govern d'Aragó ha atorgat recentment el Premi «Guillem Nicolau 2002» a aquesta baixcinquenya, per unanimitat del jurat, per la qualitat del seu estil, la modernitat del llenguatge emprat i la innovació temàtica, on la psicologia femenina és tractada amb especial sensibilitat literària.

Pregunta: Un membre del jurat ha definit la qualitat del teu llibre, *L'aventura del desig*, a l'alçada de l'obra de Montcada.

Resposta: Aquesta opinió em deixa… sorprenentment satisfeta, afalagada. A l'escriure, una mira de fer-ho bé, però quan persones d'un cert nivell llancen aquest tipus de comentaris et confirmen la bondat, la qualitat d'allò que acabes de crear. Tot i això, alhora et provoquen el temor sobre si la pròxima obra sabrà mantenir el nivell.

P. Perdona, Susanna, però qui ets? Ho dic perquè dins dels cercles culturals de la comarca ets desconeguda…

R. El nom ja el sabeu. Vaig nàixer a Fraga l'any 1966, la mare és fragatina, el pare de Santander. Vaig estudiar al CEIP San José de Calasanz, a les Monges i a l'IES Ramon J. Sender. A Barcelona, em vaig llicenciar en Filosofia, a la Central, i Ciències Polítiques, sense acabar, a l'Autònoma. En acabar la carrera vaig treballar uns mesos al diari, ja desaparegut, *Las Noticias*. He donat classes de castellà i de català per a estrangers i, des de fa un temps, treballo al Departament d'Agricultura de la Generalitat, com a Cap de Comunicacions de PRODECA…

P. Algú m'ho havia dit i sempre costa relacionar Agricultura amb Literatura.

R. El meu treball implica confeccionar contínuament notes de premsa, publicitat, notes per a discursos, opuscles… i la meua vida professional inclou el fet de ser membre del Consell de Redacció de dues revistes institucionals del Departament i, per això, escric molt: coordino, superviso, maqueto, escric articles… em moc en aquest món…Escriure forma part de la meua feina. Visc en un món immers en la paraula, però sense visió literària. A part les inquietuds dels meus estudis de Filosofia.

P. D'on procedeix el teu interès i la teua mirada per la Literatura,…?

R. En aquest món t'hi pots moure dins de l'àmbit de l'assaig o de la narrativa. Jo, en un moment determinat, vaig triar la narrativa perquè em permet endinsar-me molt més en l'inefable, en allò que no es podria fer des d'un assaig.

P. I el diari?

R. El diari plasma la realitat, recull informació i la transmet des del punt de vista propi o del mitjà. El tema del diari o el de la meua professió entra millor dins del món de la comunicació que en de la Literatura. Jo trio, em decanto, pel món de la Literatura. No obstant, el món en què visc, el de la comunicació, m'apassiona.

P. Sí, però pel que fa a l'origen del teu interès…?

R. A la revista de l'Institut em van editar un conte. Per mi va estar una gran il·lusió. Vaig ser alumna del catedràtic d'Estètica de la Universitat Central, i poeta, Josep Mª Valverde, la visió del món del qual em va impactar: era un humanista. L'any 2001 em vaig presentar a un concurs organitzat per Edicions 62 i TV-3: vaig guanyar-hi un accèssit per un petit relat.

P. La gent que comença, però, copia dels mestres…

R. Llegeixo molt i molts escriptors. Gaudeixo llegint-los i coneixent-los… per exemple de la Carme Riera segueixo tot el que tracti sobre l'emoció i l'univers femení. Amb tot, sincerament, cap d'ells ha estat motiu suficient per decantar-me cap a la Literatura: ha estat quelcom personal, una inquietud personal… busco una veu pròpia. No nego que s'hi pugui observar influencies… però, repeteixo, busco la meua veu.

P. El teu llibre *L'aventura del desig* toca aquest temàtica de què parles…?

R. Sí, des d'una veu femenina parlo de les emocions com a motor de vida. Podem passar

ers en la paraula»

per la vida sense veure-la o viure-la realment, amb intensitat: això provoca goig i dolor, les dos cares de la intensitat.

P. Des d'aquest rerefons, podries concretar una mica més el contingut de l'obra?

R. Parteixo del mite de Sísif i de la interpretació de Camus sobre el conte de Sísif. Sísif manté una lluita contra els deus per reafirmar la seua personalitat: s'enfronta al deus. El camí de l'elevació és el goig. La baixada és el viatge al dolor, a l'infern però, alhora, a la comprensió i, així, Sísif comprèn millor la seua humanitat: per a ell, l'infern, el món de sota, és dels humans resignats. No és un món de dolor, però tampoc un món de goig. Això, al primer relat. A partir d'ací, els demés relats parlen de diferents experiències de dolor i de goig. Això és, essencialment, el llibre.

P. Permet-me que talli una mica el fil de l'entrevista… però com és que et vas presentar al Guillem Nicolau?

R. Un dia, anant d'excursió per la Segarra, l'estiu del 2001, vaig explicar als amics –Pep Labat, Rosanna…– que m'estava prenent seriosament el llibre que estava fent i em van animar que m'hi presentés…em van enviar les bases per correu electrònic… em vaig decidir, i…

P. Tornem una mica enrera… En algun punt de l'entrevista has parlat del temor que una futura obra no abastés el nivell d'aquesta.

R. Més que temor, neguit. Un cop posat el punt final, el plaer i la satisfacció del punt final, es revitalitza el desig de crear novament. La confirmació del Guillem Nicolau és un estímul molt més important perquè a algú mes li agradi,

EDUARDO BAYONA

algú més la valori.

P. Et limitaràs al català?

R. Si ho crec convenient, sí. Però la llengua no és per mi un condicionant. Estic començant. En un futur… El català trobo que està molt elaborat, malgrat mancances com poden ser la projecció de nous autors, de nous promotors, de nous projectes i de més abast de cara al món dels lectors. Els que podem escriure en català ho podem fer en castellà. Si ho faig en català és perquè per mi és enriquidor comentar, pensar i escriure en la meua llengua.

P. Tens algun projecte a l'horitzó?

R. Estic treballant en una novel·la curta… que possiblement s'editarà dins la col·lecció Les Cadolles. Puc afegir una cosa que m'he deixat?

P. Naturalment…

R. La meua mare, de petita, s'inventava contes i ens els explicava mentre esmorzàvem. Aquesta tradició de narrativa oral, crec que és molt important per desenvolupar la imaginació dels nens. Si la mare, en compte d'inventar-se contes ens hagués endollat un vídeo, ens hagués limitat una mica…

P. Quan –si ho saps– podrem disposar del teu llibre?

R. Desconec com funciona l'aparell administratiu-editorial de la DGA. Però et prometo que sereu els primers a saber-ho.

La veritat, amb tots els respectes, és que quan apareixen els llibres editats per la DGA o la quantitat és un misteri. En qualsevol cas, Susanna, també nosaltres et prometem que serem els primers a comprar-lo.

D. Sarrau

El català a l'Aragó i a Europa centra el debat als premis 31 de desembre de Mallorca

El 21 de desembre unes sis centes persones van assistir al lliurament dels Premis 31 de desembre de la cultura catalana i a la festa del 40 aniversari d'aquesta celebració a Mallorca. Consellers i directors generals dels governs de les Illes i Catalunya eren algunes de les autoritats més freqüents, però tampoc hi faltaren Josep Pons, president de la Diputació de Lleida, Vicenç Villatoro, director de la corporació catalana de ràdio i televisió (el K3 de Televisió de Catalunya va retransmetre l'acte en directe) i d'altres personalitats de la política, els mitjans, l'art i la cultura.

Durant la nit es van succeir les participacions i les intervencions de recolzament al català i l'Obra Cultural Balear en veu de gent tan diversa com Francesc Antich, Maria Antònia Munar, Joan Manuel Serrat, Núria Espert, Bernat Soria, el premi Nobel Jean Dausset o l'actor Michael Douglas mentre diferents actuacions anaven prenen lloc, si be fou Raimon el més ovacionat juntament amb els glossadors de Mallorca, Menorca i Eivissa.

Unes hores abans però els organitzadors, l'OCB –encapçalada pel seu president Antoni Mir– es van trobar amb els caps i presidents del Centre de la Cultura Catalana d'Andorra, la Federació d'Associacions per a la Defensa de la Llengua a la Catalunya del Nord, Acció Cultural del País Valencià, Òmnium Cultural i els Casals Jaume I de la Franja de Ponent.

En la reunió es van marcar els objectius de treball comú per a l'any 2003, entre els quals per a la Franja de Ponent destaca la creació d'itineraris culturals que enllaçaran amb els altres territoris, la realització de l'any Borja Moll, la presència al Fòrum 2004 i especialment la campanya per a l'oficialitat de la llengua catalana a Europa que inclouria mesures de pressió contra l'estat francès –que acaba de declarar la il·legalitat de l'ensenyament en català– i pel que fa a l'Aragó es va tractar la proposta de portar-lo als tribunals europeus per infringir diferents pactes internacionals i menystenir una part de la seua població, tant els que parlen català com aragonès, ciutadans de segona a la comunitat autònoma aragonesa, l'única de l'estat espanyol que no ha reconegut ni regulat l'ús.

Guillem Xacon

CARTES AL VENT

Benvolguts nens txetxens,

En aquesta ocasió us nomeno a vosaltres, com podria nomenar tants i tants d'arreu del món que, en aquests moments, us trobeu al bell mig d'un conflicte armat sense que hi hàgiu estat convidats. Els més grans tenim una habilitat especial per defensar els nostres interessos: posar la maquinaria de guerra en marxa. Açò de les guerres ens va de conya i, sobretot, l'aparició dels terroristes com a enemics universals, cosa que utilitzem per barallar-nos contra qui sigui, ja que la indústria de l'armament i el que arrossega no té cap sentit per a mi ni per a molts que pensen com jo.

Si reflexionéssim,comprovaríem com d'ampla pot arribar a ser la llista de terroristes. Els que anomenem terroristes maten per tal d'aconseguir els seus fins però existeix molta més gent que, sense anomenar-se'n, fan el mateix, ja sigui per la seua religió, per la seua independència, pels seus interessos econòmics o polítics: el curiós és que tots arriben a matar i només alguns són presentats com a terroristes. La meua pregunta és quina diferència hi ha entre uns i altres si tots imposen els seus criteris pagant amb la mateixa moneda: les vides humanes?

Si valorem la vida d'un sol nen, ens hauríem d'adonar que, en un cert grau, tots som una mica terroristes, ja que, amb les nostres opinions, amb els nostres impostos, alimentem exèrcits que aterroritzen i maten molts nens sense donarlos l'oportunitat de viure, créixer i opinar. En quin percentatge en som còmplices?

Miquel Estaña

Tercera edició dels Premis Jaume I a Castellonroi

■ **Guillem Xacon**

GUILLEM XACON

Casal Jaume I de Castellonroi

Divendres 29 de novembre, Francesc Ricart era entrevistat al *Bon dia Catalunya* de TV3 per parlar del que anava a passar aquell cap de setmana a la Franja de Ponent. Alhora Catalunya Ràdio començava també el seu estret seguiment amb reportatges extensos com el de dissabte nit al *Catalunya sense fronteres* en veu d'en Joaquim Montclús.

La tercera edició dels Premis Jaume I havia començat i enguany era el Casal Jaume I de Castellonroi l'amfitrió. Seguint l'estil iniciat l'any passat a Calaceit, vint-i-dos actes culturals giraren entorn a la nit més multitudinària de la cultura catalana a la Franja. Cap de setmana intens amb teatre, poesia, concerts, i moltes altres activitats que incloïen cinc exposicions.

Més de 300 persones es desplaçaren al petit poble de la Llitera per gaudir d'alguns dels actes i prop de la meitat participaren del sopar de la gala de lliurament dels premis en un restaurant ple de gom a gom.

El matí de dissabte s'inaugurava l'ampliació a dues plantes del Casal Jaume I que feia poc més d'un any que s'havia inaugurat i per la nit començava la gala, l'acte culminant, fins ben entrada la matinada.

Al sopar –conduït per en Xavier Jaso de Flaix FM– hi van assistir els presidents de la Coordinadora d'Associacions per la Llengua, de la Plataforma per la Llengua, d'Òmnium Cultural a Ponent, de les nostres entitats de la Franja, així com d'altres representants del món de la cultura i dels governs de les terres de llengua catalana.

No faltaren entre la munió d'activistes culturals força alcaldes i regidors de les nostres quatre comarques, alguns d'ells fins i tot implicats en el lliurament dels guardons: en Jaume Borbon, alcalde de Mequinensa l'entregava al net del desaparegut llaüter mequinensà «oncle Quico», Xavier Pelegrí, alcalde de Tamarit de Llitera feia els honors als representants de la Plataforma en Defensa de l'Ebre i Antoni Fontdevila, alcalde de Castellonroi donava l'estatueta a l'Associació d'Amics de Sant Salvador que des de Castellonroi treballen per mantenir els lligams entre el Segrià i la Llitera. També van rebre el Jaume I el primer editor sobre la Franja, l'Enric Borràs del Llamp i de la Comissió de la Dignitat en mans de Paulí Fontoba, en Miquel Calçada «Miki-Moto» per en Guillem Xacon, el grup de rock NoTinkSon del Matarranya que han abandonat el castellà en favor de la nostra llengua en mans de l'Aurora Fontoba, Josep Galan l'hi donava a l'Hipòlit Solé i la Mercè Miranda a la vídua d'en Ramon Vives en un emotiu final.

El grup NoTinkSon reben el premi de l'Aurora Fontoba

El socialista Francisco Mateo es fa amb la presidència de la Comarca de la Llitera

La creació de la comissió de transferències i de govern són els primers passos per començar a funcionar

■ **Anna Enjuanes**

Francisco Mateo va ser elegit el passat 3 de gener president de la Comarca de la Llitera en segona volta amb el recolzament dels vots del seu propi partit polític que és el que té més representants al Consell Comarcal (dotze).

El primer president de la Comarca de la Llitera va manifestar el desig que els altres grups entrin a formar part de la resta d'òrgans de govern com les vicepresidències i la comissió de govern «per seguir treballant per la comarca com ho han fet fins ara».

Mateo, va assenyalar que «la Llitera va apostar per la Mancomunitat com una forma de prestar millors serveis als ciutadans, uns serveis que devien de ser per a tots els veïns per igual, indiferentment si eren habitants d'una població petita o una de les grans, tinguessin les mateixes oportunitats, els mateixos serveis». «Una experiència de quinze anys no es pot desaprofitar i aquesta Comarca serà referent com ja ho va ésser la Mancomunitat» va manifestar.

El president va dir que «vivim temps sense barreres localistes amb mires europees i per això tenim l'oportunitat de col·locar a esta comarca com bandera d'Aragó, la ubicació geogràfica –molt lluny de Saragossa però molt a prop de Catalunya–, el caràcter emprenedor de les seues persones, obertes sempre a nous projectes i inquietuds ens fan ser optimistes amb el futur». Si el Canal d'Aragó i Catalunya va marcar el desenvolupament d'aquesta terra dividint la Comarca en una zona verda i una altra de secà amb menys possibilitats «no escatimarem esforços perquè el projecte de la Llitera Alta sigui una realitat».

Així mateix, «haurem de lluitar perquè les vies de comunicació que uneixen Albalate-Binèfar i Fonts i la de Sant Esteve de Llitera amb la N-230 siguin realitat sense deixar de banda l'autovia Osca-Lleida.

Els portaveus del PSOE, José Ramón Gombau, del PAR, Antonio Fondevila i del PP, Concepción Garreta es van mostrar satisfets per la creació de la nova entitat.

El Teatro de la Feria de Binéfar va acollir l'acte que va contar amb representants polítics com el conseller d'Indústria del Govern d'Aragó i el president de la DPH, Antonio Cosculluela, a més d'alcaldes i diputats.

També hi van ser presents membres de les diferents associacions ciutadanes dels diferents pobles de la comarca de la Llitera a l'acte que es va iniciar amb la presa de possessió dels 24 dels 25 consellers que formen el Consell Comarcal.

ANNA ENJUANES

Francisco Mateo, president de la Comarca de la Llitera

TOT ENSENYANT LES DENTS

Els darrers moïcans

■ **Ramon Sistac**

Al cap del port ets més amunt dels núvols. El sol del matí banya la superfície superior de la boira com si es tractés de la veïna mar Mediterrània, que s'intueix al límit de l'horitzó. Les crestes enfarinades de les muntanyes (el Canigó, el Balandrau, les Alberes, la serra de Bestracà…) sobreïxen del mantell de cotó fluix entre blanc i blavós. Tot just ha començat l'hivern i el sol encara té prou força per a donar un alè de tebiesa als cims, però ja no prou per a evitar la inversió tèrmica. Des de dalt del coll d'Ares, entre Camprodon (al Ripollès) i Ceret (al Vallespir), les planes de l'Empordà i del Rosselló pareixen bessones, simètriques, empastifades de la mateixa broma, maledicció dels dies sense tramuntana. I és que, per eixa banda, el Pirineu no separa dues Catalunyes. El Pirineu oriental és com una forquilla, al mig de les pues de la qual (les serres de l'Albera, el Canigó i les Corberes) s'estén la Catalunya del Nord.

A Arles de Tec, capital tradicional del Vallespir, hi ha la tomba dels patrons del meu poble, Sant Abdon i Sant Senén. No sé si és cada quatre anys que n'ix una aigua miraculosa, el trenta de juliol. A casa en guardem un flascó. És tèrbola –hi deu ser de fa més de cinquanta anys– i més aviat fa mania (que Sant Nin i Sant Non em perdonen!). Però avui no hi demanem aigua, sinó cafè (per què en passar la frontera el cafè sempre és aigualit?). El cafeter, un xicot jove, ens atén en català perquè som forasters, «de l'altra banda». Ací es parla en francès amb tot déu. El català és la llengua secreta que parlen els grans a la vora del foc. O quan ballen sardanes. O quan mengen pa amb all. O quan van a Figueres a comprar.

A mig matí, després de travessar un país més aviat desballestat i una mica deixat de la mà de Déu (ja em perdonareu l'excés de referències religioses), arribem al nostre destí: Forques (*Fourques*), un poblet –ací en diuen un vilatge– al límit de la plana del Rosselló, voltat de vinyes. Fins al segle XIX el cognom Sistac hi era freqüent. L'aspecte de tot és prou català, i els agrada menjar mandonguilles, el plat típic, que anomenen boles de picolat. L'amic Joan Peytaví parla en català als seus fills, el Xavier i el Marc. Són els únics xiquets del poble que el parlen. I la gent se sorprèn. I, a molts, prou que els agrada. Ara que potser s'ha perdut ja irremissiblement han descobert, finalment, que és el bé més preuat, un dels principals actius en una terra que té París molt però que molt lluny. Tal vegada a algú açò li recordarà situacions més properes.

DESPERTA FERRO

L'antiga Corona d'Aragó

Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears i Aragó, els territoris que configuraven l'antiga Corona d'Aragó, tornen a estar de moda. Segons un estudi promogut pels seus Parlaments, generen un terç de l'economia espanyola i la meitat del comerç interregional, alhora que són considerats el motor econòmic més potent de l'Estat.

Miguel Herrero de Miñón il·lustra la portada del seu llibre *Derechos Históricos y Constitución* amb un mapa polític d'Espanya editat el 1852 en què es representa la divisió territorial i apareix aquesta regió com *l'España Incorporada o Asimilada*. El govern actual d'Espanya té la mateixa concepció del territori que tenien els mandataris de 1852, i malgrat la seva responsabilitat sobre els interessos globals de l'Estat, el priva i no el dota d'insfraestructures. N'és un exemple clar l'aigua i el PHN.

La Corona d'Aragó és encara avui una realitat i el països que la formen mantenen nexes i aspectes comuns que l'uneixen i l'agermanen. Un d'aquests aspectes és la llengua catalana. El govern i els dirigents del PP de Madrid amb els seus representants locals, endarrereixen l'oficialitat d'aquesta llengua a l'Aragó perquè saben molt bé que el que avui esgrimeixen com a signe de separació, i que encara tenen bastant èxit en una bona part de la població, demà ho serà d'agermanament. El govern socialista, fins ara, no ha pogut o no ha tingut la valentia de tirar endavant la llei de llengües d'Aragó, però la gran culpa la té el PP de Madrid amb els seus socis de l'Aragó.

Joaquim Montclús

Del Canal de Tamarit al Canal d'Aragó i Catalunya (I)

Una història de la set

■ Toni Ibarz Ibarz

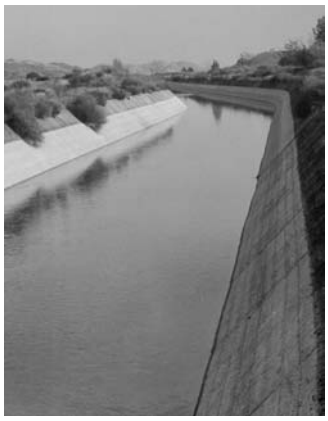

Aquest és l'intent de transformar una terra aspra mitjançant un canal i de crear una nova realitat més prometedora per a milers de persones. Aquesta voluntat de progrés va estar espurnada per molts retards i incompliments. Durant més d'un segle els habitants d'aquest territori van veure com es construïa una nova via d'aigua que es coneix amb el nom de canal d'Aragó i Catalunya.

La inauguració del final de les obres del canal pel rei Alfons XIII, al 1906, marca una etapa d'anhels frustrats en repetides ocasions i l'inici d'un període no menys dur: la terra sola, encara que sigui amb aigua, no produeix, s'ha de treballar.

Les comarques de la Llitera, Baix Cinca i Segrià són terres d'al·luvió, molt adients al conreu, a pesar d'alguns rotlles salnitrosos, però el problema més greu són les escasses pluges. El promig de dies nuvolats a l'any és de 33 i les precipitacions no sempre cauen quan més se necessiten. L'única alternativa per a compensar la sequera és la construcció de sèquies i canals o arriscar-se a cultivar el secà, sabent d'avantmà que la inseguretat de la collita pot abocar-nos a la misèria o l'emigració.

Aquell desig de millorar la duresa del secà va iniciar un canvi quan van coincidir dues voluntats: una la iniciativa dels pobladors de Tamarit i pobles veïns i de l'altra la decisió d'un govern il·lustrat del segle XVIII.

Per part del poder, la monarquia espanyola, igual que les europees occidentals, segueix la política coneguda amb el nom de fisiocratisme. Aquesta impulsa el desenvolupament de l'agricultura, en la creença que aqueix sector afavoreix el creixement de la riquesa de la nació, l'augment de la població i el poder de la monarquia.

Aquests plantejaments són els que porten a la constitució de les societats d'amics del país, la innovació de les tècniques agrícoles, la construcció de noves poblacions, la projecció d'una nova xarxa de canals i sèquies, de la qual tenim una mostra destacada en els canals de Castilla, part del canal Imperial d'Aragó o el més pròxim a nosaltres com és el Canal d'Aragó i Catalunya.

El primer projecte

La primera iniciativa oficial de construir un canal a la comarca de la Llitera és del Consell municipal de Tamarit. L'ajuntament envia el maig de 1782 un Memorial al Consell Reial exposant-li la necessitat que, d'immediat, s'iniciï la construcció d'un canal. La petició està acompanyada de dades exagerades sobre les collites de la vila quan l'any és bo: quaranta mil cafissos de grans, més o menys arroves de vi i quaranta i cinc mil d'oli.

L'obra pot fer-se treient aigua del riu Ysera (Essera), afluent del Cinca, i pot permetre que es beneficien d'altres pobles de les rodalies fins la distància de nou llegües en direcció a Fraga o set cap a Lleida.

L'informe tècnic està a càrrec de l'arquitecte don Manuel Inchausti, que xifra el cost del plànol i del projecte en 30 milions de rals, a pagar en base als beneficis de les propietats de l'ajuntament (propios) i dels vedats de pastures del bestiar (adempríos).

Per la seva part, el Fiscal del Consell Reial assenyala la impossibilitat d'obtenir aquella elevada quantitat, basant-se en la situació calamitosa dels pobles de la comarca afectats per la sequera, les gelades i la calamarsa.

L'Intendent de Saragossa, màxima autoritat civil provincial, dóna el vist-i-plau a l'informe i proposa, a més a més, la conveniència que els pobles i particulars no posin cap trava allò que es proposa.

Tot i això, sense tancar la possibilitat, el Consell Reial proposa una solució més assequible i útil a l'ajuntament de Tamarit: la construcció d'una sèquia, amb un cost de 8 milions de rals, per a regar 8 mil cafissos de terra i estendre l'obra en el futur. El Consell també suggereix que l'elaboració del Plànol i del projecte la facin els enginyers militars i l'arquitecte Inchausti i que els interessats acordin amb una companyia que disposi de capitals i que engegui l'obra.

Les guerres que s'embolica Espanya dirigida per Godoy, la dificultat i l'onerós del projecte contribueixen al fracàs, aquest cop, d'una via de progrés per a la zona. L'estat ruïnós que es troba el país després de la guerra de la Independència (1808-1813) i del calamitós regnat de Ferran VII expliquen la demora fins a 1830 en desenvolupar aquesta empresa.

Aquest article i d'altres han estat possibles gràcies a la col·laboració i coneixements de Francisco Rivas Chesa.

Joia i harmonia en l'entrega dels VI premis «6 de novembre» a Mequinensa

■ **Berenguer de Mussots**

Al restaurant de la Casa dels Jubilats de Mequinensa se celebrà el proppassat 13 de desembre –nit boirosa i freda de Santa Llúcia– l'acte de lliurament dels premis 6 de novembre a la normalització lingüística i cultural de la Franja patrocinats per l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. En aquesta VI convocatòria les persones guardonades foren Artur Quintana, filòleg i investigador incansable de la llengua i la cultura catalanes a l'Aragó, José Bada, exconseller de Cultura i Educació (1983-1987) del Govern d'Aragó i impulsor de la Declaració de Mequinensa de febrer de 1984, Santiago Marraco, expresident de la Diputació General d'Aragó (1983-1987) i Màrio Sasot, director de Temps de Franja i coordinador del projecte d'animació cultural a les escoles de la Franja. Les dues institucions guardonades enguany foren l'associació cultural mequinensana Coses del Poble, pel seu esforç a recuperar el patrimoni col·lectiu dels mequinensans, i l'IES La Llitera de Tamarit de Llitera, pel seu impuls per normalitzar l'ensenyament en català. Recolliren els premis –una peça dels ceramistes Arellano de Fraga– José Miguel Ferragut en nom de Coses del Poble i Josep Lluís Seira en representació de l'IES La Llitera.

El sopar de lliurament dels premis, presentat pel periodista Jaume Cases de ràdio Fraga, compta amb l'assistència d'unes cinquanta persones entre les quals, a més dels guardonats –tret de Santiago Marraco i Artur Quintana que excusaren la seua absència amb sengles missatges de salutació i agraïment–, s'hi pogué veure a Josep M. Becana, diputat de les Corts d'Aragó, a Jaume Borbon, alcalde de Mequinensa i a Jordi Aguilar, regidor al consistori mequinensà.

ELENA CEBRIAN

Premiats amb el president de l'IEBC, Josep Galan

Discurs inaugural

En el breu discurs inaugural el president de l'IEBC, Josep Galan, volgué destacar que per primera vegada els actes dels premis 6 de novembre se celebraven fora de Fraga, responent així a la voluntat de l'Institut de remarcar el caràcter comarcal de l'associació cultural convocant. Josep Galan, acompanyat de la responsable de la secció de patrimoni de l'IEBC Enriqueta Gonzàlez, també ressaltà la campanya que en els últims temps s'ha dut a terme per iniciativa de l'IEBC per tal d'inventariar, i recuperar, el ric patrimoni arqueològic del Baix Cinca, campanya en què han participat nombroses persones i diferents associacions culturals –entre les que destacà l'associació Coses del Poble–, ubicades tant en poblacions catalanòfones com castellanòfones del Baix Cinca. Els primers resultats d'aquesta campanya es podran consultar en breu en Cinga 2002, anuari d'investigació de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca.

Josep Bada es referí en el seu discurs a la seua infància escolar transcorreguda a Favara durant la república i sota el franquisme. «En aquests dos períodes històrics canviaren els continguts i els llibres de text, però no l'idioma que s'imparten les classes» –recordà. En el text d'agraïment d'Artur Quintana, llegit per l'Hèctor Moret, el professor i filòleg afincat a Alemanya recordà la delicada situació que pateix la llengua catalana al País Valencià i tingué unes paraules per a Ramon Llull i Mossèn Alcover, dels quals se celebren aquest any sengles centenaris.

L'acte finalitzà amb un breu recital d'Anton Abad que serví per presentar algunes de les cançons contingudes en el seu últim treball discogràfic *Sóc de poble*.

José Ramón Bada i Josep Maria Becana, dos dels assistents al sopar d'entrega de premis a Mequinensa

A l'eixir al carrer, a quarts d'una, la garbinada –o santa Llúcia– s'havia emportat la boira i el fred havia perdut intensitat. La lluna, en quart minvant, pareixia que brillava amb més força.

Nova col·lecció dirigida per Esteve Betrià

Naixen els «Quaderns de les Cadolles»

■ **Ricard Solana**

Acaba d'eixir a la llum el primer volum d'una nova col·lecció de llibres d'autors catalanoparlants d'Aragó.

La col·lecció, coeditada per l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i l'Associació Cultural del Matarranya, està dirigida pel mequinensà Esteve Betrià, qui ja va dirigir amb molt d'encert els històrics *Quaderns de la Glera*, editats per les mateixes associacions entre els anys 1990 i 1992.

La col·lecció pretén oferir una mostra de la literatura catalana que es fa actualment a la franja catalanoparlant de l'Aragó, i, per això, al costat d'obres d'autors novells, hi trobarem altres llibres d'escriptors que ja tenen alguna altra publicació o, fins i tot, d'autors consagrats com Jesús Moncada.

Està previst que s'editen una desena de volums, els quals apareixeran amb una periodicitat bimestral i amb una extensió d'entre 60 i 80 pàgines. Hi estaran representats una gran varietat de gèneres (assaig, poesia, conte…) i probablement tots els territoris de l'Aragó catalanòfon.

El volum que obre la col·lecció és del mont-rogí Josep A. Carrégalo i recull una selecció dels seus millors articles d'opinió apareguts a la premsa en els darrers anys, sota el títol de *A soca d'orella*.

Ja estan també a punt de publicar-se el volums segon i tercer: un poemari del debutant José Miguel Gràcia, de la Codonyera, que es titula *Davall d'una olivera*, i un recull d'articles de Jesús Moncada, algun d'ells inèdit, aplegats amb el títol de *Cabòries estivals*.

La col·lecció encara no està tancada i els editors segueixen oberts a la recepció de nous originals per acabar de definir quins seran el propers volums a publicar.

Lletres al vent

■ **Juli Micolau**

Les lletres que escric estan motivades per a contestar el despropòsit del **Sr. Josep A. Chauvell** sobre el ja famós article aparegut al setmanari *El Temps*, a finals d'agost de l'any passat. No és la meua intenció encetar polèmiques que no poden conduir a res positiu. Senzillament és una qüestió de principis que vull puntualitzar respecte a la mala crítica que fa del meu poemari *Esfera. Traspunt en la serena* i de dos llibres més publicats a la col·lecció *Lo Trull* de l'Associació Cultural del Matarranya; de pas, s'ha de defensar la meritòria trajectòria d'aquesta entitat cultural què tant ha fet i fa. L'acusa d'elaborar productes de poca consistència i d'insuficient qualitat. Això no està bé si ve d'un Homenot de les Lletres Catalanes. Qualsevol orb pot veure clarament que no és així. Bé, vosté té la seua opinió i jo tinc lo meu criteri. Fem-ho a pams, sobretot centrant-me en el meu poemari que se'l carrega sense escrúpols. Lo meu detractor em recrimina d'usar mots antics, per a mi bells, mereixedors de tota atenció per a ser recuperats si es desvé en una composició. Diu que dec usar el diccionari com altres poetes que anomena, en canvi ell no el deu utilitzar gaire o amb massa freqüència donat que els mots als quals es refereix (maurar, a cormull, calcigar, tellat, etc…) –batejats com estranys, rars i localistes– són bastant generals i recollits en el *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans en l'edició de l'any 1995, per exemple. I els que no estan recollits algú s'encarregarà de recollir-los, com molt bé ho afirmava el mestre Pompeu Fabra l'any 1932 amb motiu de la primera edició del *Diccionari de la Llengua Catalana* en el seu prefaci. Tota creació literària pot agradar o no, de fet la seua mateix té passatges extraordinaris i pàgines més mediocres. Sempre passa, a uns agrada un 20% dels textos, a uns altres una miqueta més. No s'escriu mai a gust de tots. Lo cas és què el poemari en qüestió, *Esfera…* ha rebut el Premi Pedro Saputo 2002 de les Lletres Aragoneses en llengua Catalana, estic de sort. No obstant, això haurà sigut la ceba que li ha fet coure els ulls.

Per últim, telegràficament, voldria indicar al **Sr. Francesc Ricart**, en l'article que fa al seu espai «Som d'eixe món» del passat mes de desembre de *TdF* on hi ha un paràgraf què probablement és degut a un malentès per la lectura què fa de l'article del Dr. Artur Quintana que versa sobre el Primer Festival Internacional de Poesia «Moncayo» celebrat a Grisel (tocant a Tarassona) i organitzat per Ediciones de Poesía Olifante. Com a persona convidada en aquell event puc dir que vam estar ben tractats, tant l'amic Artur com la seua amable dona, Sígrid, i jo mateix. L'escriptor Francesc Pujols (1882-1962) va dir què *arribarà un dia que als catalans ens ho pagaran tot*, i així va ser. Crec que els tres vam tindre la sensació de sentir-nos hostes d'honor. És cert que el cartell anunciador és monolingüe, superable, però igual un dia mos sorprenen. I s'ha de destacar el fet d'haver llegit versos en català, a viva veu, davant d'un públic respectuós.

Lo poeta de Gelida Àlex Susanna també va recitar en català.

GALERIA DE PERSONATGES

Maite Vilà, presidenta del Club d'Hoquei de Fraga

«La Federació d'Hoquei de Lleida mos va rebre amb els braços oberts»

■ **D. Sarrau**

La Maite Vilà, ama de casa, amb dos fills, es va assabentar, fa uns anys, que l'ajuntament de Fraga oferia una activitat de patinatge per a xiquets i va inscriure als seus per distracció, simplement. Aquell passatemps es va anar convertint en una passió per a la mare i per als fills. Al acabar el curset es van plantejar el dilema sobre què fer-ne: plegar o passar a un altre nivell. Amb un monitor i una ferma voluntat van tirar endavant la competició. Actualment es compleixen els quatre anys des que exerceix la presidència del CHF. Ella i la seua junta –formada per tota la resta de pares que en major o menor grau, hi col·laboren– van provar competir dins l'Aragó, trobant-se que no hi havia Federació. El grup d'afeccionats més pròxim estava a Alcanyís. La següent passa va ser la Federació d'Hoquei de Lleida. «Mos van rebre amb els braços oberts, com si fóssem de casa». Des d'allavonces, els caps de setmana agafen els cotxes i a portar els seus petits a Bell-Lloc, Mollerussa, Lleida, Juneda, Andorra… també han jugat torneigs a Tarragona i a Reus: pertot arreu són benvinguts i ben rebuts.

Tenen dos equips –uns 20 jugadors–, la pedrera la garanteix l'Ajuntament amb els cursets i activitats de patinatge que, des de fa uns anys, organitza un *Campus* per a captació i perfeccionament de nous jugadors. La voluntat la posen els pares. Dos dies a la setmana adapten una secció del Pavelló Multiusos del Sotet i a les ordes del monitor somien en guanyar la lliga, la copa, el campionat d'Espanya, el campionat d'Europa. No reben ajudes d'altres instàncies, ni d'Esport, ni de Cultura.

Tan sols uns quants patrocinadors hi aporten una mica de suport financer. «Estem intentant que les escoles, les APA, col·laboren amb nosaltros: és un somni però ens agradaria que l'hoquei deixés de ser un esport minoritari a Fraga».

CRÒNIQUES TAGARINES

Castilló de Sos

■ **Esteve Betrià**

En el recull d'articles de l'amic Carrégalo *A soca d'orella* (Calaceit, 2002) n'hi ha un, 'Uns veïns famolecs', en què es descriu una anècdota sobre la percepció que molts –massa– aragonesos tenen del fet que una part d'Aragó tinga el català com a llengua pròpia. En concret se'ns explica que a Campo, una població de la Ribagorça occidental, una xicota retraïa l'estiu de 2001 a uns xicots de Mont-roig que «*Si sois de Teruel, ¿por qué narices hablais catalán?*» La xicota interromp els xicots mont-rogins quan li intenten fer veure que a Aragó conviuen tres llengües, que hi ha una zona d'Aragó a la que tota la vida s'ha parlat català i… per exclamar: «*Sí, claro, poco a poco Cataluña se va comiendo a Aragón*».

El lloc, Campo –a l'alta Rigagorça–, i el fet, el català a l'Aragó, em remet a l'estiu de 1977 quan amb tres amics més ens vam aturar a Castilló de Sos, a l'entrada (o sortida) de la vall de Benasc. Veníem de fer una estada de deu dies en la part més alta d'aquesta vall ribagorçana durant la qual havíem dut a terme una sèrie d'ascensions: Aneto, Corones, Posets,… Fèiem parada a Castilló perquè un de nosaltres volia saludar una xicota de la nostra edat, resident a Barcelona però d'origen ribagorçà.

Tot i que la família de la noia s'espantà amb l'arribada de quatre galifardeus cansats com somers i bruts com guilles, ens va convidar a pa amb tomata i embotit, i a passar la nit en un rònec paller. Mentre sopàvem va aparèixer per la cuina una tia de la noia, que es va interessar per l'origen de nosaltres. Quan em toca el torn li vaig dir, naturalment, que jo era de Mequinensa. Llavors la dona ens digué que era mestra nacional i que durant un curs o dos havia exercit al Poble. En conservava un bon record, però d'alguna manera lamentava que al Poble parlessem encara pitjor que a Castilló. Aquesta afirmació em va estranyar; tothom sap que els parlars de la vall de Benasc són més 'rars', però molt més 'rars' que el parlar de Mequinensa; de fet el de Castilló és gairebé castellà pur, sense gaires matisos. Quan vaig negar la seua afirmació, la senyora mestra es va sosprendre tant com ja m'havia estranyat de la seua afirmació. Així que continuà dient que a Mequinensa parlavem pitjor que a Castilló. Vaig replicar-li només una vegada més. La vehemència emprada per la senyora en defensa de la bonesa del parlar de Castilló en comparació al de Mequinensa em va fer callar. Nosaltres érem els convidats en aquella casa i no es tractava, així ho assenyalen les normes de cortesia, d'enutjar els nostres amfitrions.

L'endemà continuava donant-li voltes a l'incident sociolingüístic amb la mestra de Castilló. No entenia com la senyora deia que el parlar del seu poble era molt millor que el del meu. Però de cop i volta ho vaig veure clar –sempre he estat lent de pensament–, vaig recordar que la mestra havia afirmat que el parlar de Castilló s'entia més, que no era tan 'rar' com el de Mequinensa. Així que tots dos teníem raó perquè les nostres respectives afirmacions es basaven en pressupostos oposats. Per a la tia de la nostra amiga el model de llengua era el castellà, i el parlar de Castilló està molt més pròxim a aquesta llengua que no pas el de Mequinensa, mentre que per a mi el model de llengua era el català, i és més que evident que el parlar de Mequinensa està molt més pròxim a aquesta llengua. Bé, de fet en forma part.

Vet ací l'explicació: divergíem dels nostres models de llengua.

Un Omnium per al nou mil·lenni

Aleix Castellnou

En el ja llunyà mes de març de 2002 se celebraven eleccions a la renovació de la junta directiva d'Òmnium Cultural. Ho preveien els estatuts d'aquesta entitat nascuda a les acaballes del franquisme amb la finalitat de vetllar i promocionar la llengua i la cultura catalanes. Sobre això no hi hauria res a dir si no fos perquè sorgia la possibilitat que l'entitat canviés prou per continuar sent un referent de la societat civil catalana. Per a molts socis, entre els quals m'hi incloc, el canvi de rumb el representava la candidatura de Jordi Porta, Síndic de Greuges de la Universitat Autònoma de Barcelona i president de l'Opinió Catalana. A Porta l'avalaven la majoria de delegacions territorials d'Òmnium, com la del Segrià, la més pròxima a la Franja, i entrava en clara competència amb la llista encapçalada Josep Millàs, el president de l'entitat dels darrers onze anys. El cas és que Porta guanyà i Millàs no encaixà la derrota. I la possibilitat que una nova visió de la catalanitat accedís a la presidència d'Òmnium, que una nova manera d'entendre la catalanitat no oficial, no convergent, accedís a aquest espai, aixecà una polseguera enorme. Tant és així que després d'una llarga i lamentable polèmica, el passat mes de novembre es convocaven novament eleccions, a les quals s'hi van acabar presentant tres candidatures: la de Jordi Porta, l'encapçalada per Espar Ticó i la de Josep Vergés. Millàs restà al marge, almenys visiblement. Dic visiblement perquè la línia continuista l'oferien candidatures com la d'Espar i, malgrat tot, la de Vergés, qui fou un dels qui van destapar l'anomenat «Cas Pallerols», un dels escàndols de corrupció d'Unió Democràtica de Catalunya (UDC) més sonats dels darrers temps. La victòria, però, fou novament per a Jordi Porta.

Quina importància poden tenir els afers d'Òmnium per a nosaltres, els pobladors de la Franja? Em limitaré a reproduir una opinió d'Oriol Izquierdo apareguda fa uns mesos en un article de *La Vanguardia*: la victòria de Porta constituiria l'inici palpable, real i efectiu, del post-pujolisme. I això, penso, ha de ser vist amb bons ulls des de la Franja, que lluita per tal que la seva personalitat sigui reconeguda. Certament, Òmnium Cultural és un espai immillorable quant a això. I ara és el moment de reforçar els lligams que fins al moment, perquè no dir-ho, ens uneixen a una entitat com aquesta. Ens trobem, doncs, davant un moment històric que no podem deixar escapar. Només cal pensar com acarar-lo. El pas següent potser seria la construcció d'una força política que ens representés a nivell institucional, però això ja són figues d'un altre paner.

SOM D'EIXE MÓN

Novembre

Francesc Ricart i Orús

Algú que conec –entusiasta del futbol, que n'hi ha a fe– diu que el novembre, de manera inevitable, és cada curs –ell en diu temporada– el mes més nefast per al Barça. Aquest mes tardoral, en canvi, haurà estat d'allò més fructífer, si el mirem al besllum d'aspectes relacionats amb el món de la llengua i de la cultura i a actes i mogudes al seu entorn. Bé, és cert que no tot és del tot fructífer, com veureu si teniu paciència de continuar aquest paper. Com que aquest humil columnista us havia entretingut amb la crònica del Correllengua a Fraga, per acabar la sèrie, aixeco acta que va haver gent de la Franja que es va desplaçar a Perpinyà, a participar de la cloenda de l'edició d'enguany del Correllengua: és el tercer any que s'hi convoca: més de 3000 persones –del sud i del nord, com diu la cançó del Llach i la de l'himne d'un equip de futbol– s'aplegaren en manifestació pels carrers de la ciutat del Castellet. No us repetiré els crits que s'hi van sentir, però feu-me crèdit si us dic que bona part els podríem (hauríem de) subscriure, si més no els referits a la demanda de presència real i oficial del català a l'escola i a l'administració.

A mitjan novembre es produïen notícies de colors diferents: les eleccions d'Òmnium Cultural, l'associació degana dels Països Catalans, que ha viscut un procés electoral atzarós, amb victòria de la candidatura *Òmnium 21*, que representa l'esperança i el revifament d'una entitat que s'havia anat *descolorint* de manera perillosa; la candidatura guanyadora ha comptat des del primer moment amb el suport de moltes delegacions territorials, entre les quals la de Lleida que presideix l'amic Forné. El color fosc de la meitat del mes, el posava la notícia que la Biblioteca Nacional (la de la *nación*) cataloga valencià i balear com a llengües diferents de la catalana, un detall «sense importància» que es fa des de fa molts anys; una nimietat que, segurament, servirà perquè, si algun dia aquella llei de llengües de l'Aragó, que espera en vés a saber quina calaixera, eixia a la llum tindria el gran suport moral per qualificar obres com a lliteranes, calaceitanes, villellanes… Què hi farem. Sort que, el mateix dia, se sabia que el nou president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans compta en el seu equip de govern amb Ramon Sistach, al qual aprofitem per felicitar i per dir-li que entenem i compartim el color roig de vergonya que ben segur li produeix el nyap de la Biblioteca que paguem entre tots.

La ratlla de l'equador del mes ens ha portat la jornada de l'*Anuari Cinga 2002*, organitzada per l'IEBC, que ha tractat sobre el patrimoni històric de la comarca del Baix Cinca i la importància de valorar-lo i d'estimar-lo: una bona iniciativa que demanarà continuïtat i compromisos; per exemple, per defensar eixides raonables al casc antic o davant la polèmica anunciada sobre el patrimoni artístic del bisbat de Lleida. Per una estranya associació d'idees, la paraula bisbat m'ha fet agafar una picor per tot el cos que només pot ser deguda a la somatització de la notícia del document votat per la Conferència Episcopal (*nacional*, també), que posa en evidència el nivell dels pastors d'aquesta església i com és de negre encara el color de la sotana que gasten.

Novembre, però, ha d'acabar bé i hem de recuperar els colors perduts amb bones notícies com ara la dels Premis Jaume I dels Casals de la Franja o la Festa de la Cultura de l'IEBC anunciada per al 14 de desembre. Amén.

Ferenc Olivér Brachfeld (1908-1967): un psicòleg hongarès a Catalunya

■ **Virgili Ibarz**

Ferenc Olivér Brachfeld va néixer a Budapest el 1908. En aquesta ciutat va estudiar el batxillerat, però el govern autoritari d'Hongria li va denegar l'accés a la Universitat de Budapest. Per aquest motiu es va traslladar a la Universitat de Viena per a estudiar llengües romàniques.

Allí va conèixer a Alfred Adle (1879-1937), fundador de la Psicologia Individual i un dels pioners de la psicologia profunda. Adler va admetre a Brachfeld al cercle dels seus seguidors i el considerà un dels deixebles més estimats.

El 1927 Brachfeld va poguer tornar a Budapest, a la Universitat Pázmány Péter. Un dels professors d'aquesta universitat va ser l'hispanista Albin Körosi, que animà Brachfeld per a fer la seva tesi doctoral sobre un tema relacionat amb la cultura catalana.

El 1929 Brachfeld va arribar a Barcelona i durant uns mesos va investigar als arxius. Va quedar encisat pel blau lluminós del mar Mediterrani i per l'ambient cultural i literari que hi trobà. Tot això unit a l'amabilitat de la gent que hi conegué, el faria decidir-se de tornar a Barcelona per trasplantar les seves arrels a aquesta ciutat i a aquest país.

Dos anys més tard va presentar la tesi intitulada «Referències a Hongria dins la literatura catalana antiga i les balades populars catalanes». Aquest escrit conté nombrossísimes citacions en català antic i actual, que converteix la seva lectura en un plaer intel·lectual, encara que no es conegui ni un mot d'hongarès. També acabà els seus estudis a la Sorbona de París, on es va especialitzar en llengües germàniques, alhora que compaginà els seus estudis de psicologia a l'Institut de Psicologia.

Estància a la Residència

En aquesta segona estància a Barcelona es va allotjar a la Residència d'Estudiants, on s'introduí amb gran entusiasme en els cercles intel·lectuals i culturals, Adquirí, amb gran celeritat, un domini perfecte del català, tant escrit com parlat. Quan hom l'escoltava en alguna de les seves conferències en ateneus, universitats, etc., ningú no posava en dubte que era un català «nadiu».

Contribuïa a donar aquesta impressió la utilització dels seus dos noms de pila i el seu cognom, és a dir, Francesc Olivér Brachfeld. Aquest malentès persisteix fins avui: en els fitxers de la Biblioteca de Catalunya i de l'Ateneu Barcelonès, tots els seus llibres figuren a la lletra «O» (d'Olivér).

A partir de 1931 comença una de les èpoques més felices de la seua vida (aleshores tenia 23 anys). Va pronunciar conferències en cercles culturals i ateneus de Barcelona, Tarragona, Girona, Lleida i moltes altres ciutats catalanes. D'altra banda, va organitzar nombrosos cursos i seminaris a l'Institut Escola, a l'Institut de Cultura de la Generalitat, a l'Institut Psicotècnic, a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Central de Barcelona, etc.

En aquests actes públics triava temes tant de literatura com d'història, filosofia i sociologia, i, sobretot, es dedicà a donar a conèixer les teories que aleshores eren tan noves –i a Espanya, desconegudes– de l'anomenada psicologia profunda de l'escola vienesa, amb els seus dos representants principals –Freud i Jung– així com les teories de la psicologia individual d'Alfred Adler.

El 1933 Brachfeld va publicar la Crítica de las teorías sexuales del Dr. Marañón. És fàcil imaginar la polseguera que va aixecar el fet que un jove estranger, establert a Barcelona des de feia a penes dos anys, gosés posar en dubte l'obra d'una de les més reconegudes eminències de la medicina i la psicologia en Espanya.

Traductor i editor

En aquesta època mantingué una col·laboració intensa amb l'editor Lluís Miracle, per al qual féu la traducció de les principals obres d'Adler, com són El conocimiento del hombre, El sentido de la vida i altres, com també les darreres novetats publicades a Europa d'il·lustres psicòlegs alemanys, austríacs i suïssos, com ara Jung, Piaget, Bühler, Künkel, Allers, Hochstädter, etc.

Al mateix temps, va fer que gran nombre d'autors contemporanis –sobretot hongaresos, però també alemanys, austríacs, francesos, etc.– poguessin assolir un gran èxit, no solament editorial, sinó també de públic. Recordem, per exemple, l'aparició de les moltes novel·les traduïdes per Brachfeld de l'autor hongarès Lajos Zilahy, del que encara avui es recorden títols com Primavera mortal, Dos prisioneros, Algo flota sobre el agua, Los Dukay i moltes altres.

L'èxit de tots els llibres que, com a traductor i, també com a assessor literari, va fer possible de publicar a Espanya i a Hispanoamèrica l'engresca a fundar la seva pròpia editorial, que anomena «Oliver Brachfeld Editor», a la qual poc després n'afegí l'Editorial Victoria.

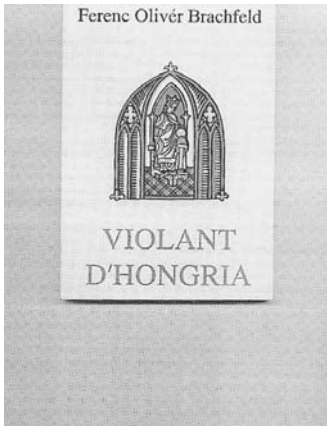

A més de la seva activitat com a conferenciant, traductor i editor, Olivér Brachfeld també és autor de diversos llibres propis que tracten de psicologia. Entre aquests llibres, destaca la seva obra magna, que s'intitula *Los sentimientos de inferioridad en el individuo y en el grupo*. Aquesta obra va arribar a tenir quatre edicions a Espanya i tres edicions no autoritzades a Hispanoamèrica. Ha estat traduïda a l'anglès, l'alemany, el francès, el danès i el suec.

Altres obres pròpies de Brachfeld són: *La interpretación de los sueños*, *Los sentimientos de inferioridad de la mujer*, *Diccionario de complejos*, *Historia de Hungría*, *Historia de Francia*, etc. Hom no pot oblidar l'obra de caràcter històric intitulada *Violant d'Hongria*, una biografia molt reeixida i interessant d'aquest personatge històric que fou la segona esposa del rei Jaume I el Conqueridor. Brachfeld va trobar un dia una referència a «la filla del rei d'Hongria», un nom que té un lloc a la nostra literatura, tan erudita com a popular. La filla o la néta del rei d'Hongria apareix també en cançons populars, com en alguna versió de *La presó de Lleida*.

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS

Fundació Pública de la Diputació de Lleida